szól, hogy miért fontos, miért nehéz, illetve milyen módon lehet megtanulni tanárként a diákok neveit (75–77), majd pedig egy észak-angliai mumushagyományhoz kapcsolódó néprajzi, történeti, nyelvjárási és helynévi elemeket feltáró munka bemutatása következik (78–80). A második számban egy hurrikánnevekről szóló (76–78), valamint egy írói névadást tárgyaló könyv (79–84) bemutatása szerepel. A harmadik számban egy, a személynévadást középpontba állító regénynek (62–64), valamint egy, az amerikai Dél almafajtáinak történetét, elnevezéseit tárgyaló tudományos ismeretterjesztő munkának (65–67) az ismertetése olvasható. Végül a negyedik számban kapott helyet egy, a középkori skót személynévadásról szóló munkának (63–65), valamint egy, a személynév és identitás kapcsolatát is tematizáló disztópikus regénynek (66–68) a bemutatása.

3. Egyéb írások. A bemutatott évfolyamban a tanulmányok és recenziók mellett olvasható a 2024-es Év Neve díj beszámolója (1: 81–88), a folyóirat előző évfolyamában megjelent legjobb tanulmánynak járó díj győztesének kihirdetése (1: 89–91), az Amerikai Névtudományi Társaság (American Name Society) konferenciafelhívása (3: 68), valamint III. Herbert Barry amerikai kutató nekrológja (69–72).

***

WENDL DÁVID
tudományos segédmunkatárs; Debreceni Egyetem, Magyar Nemzeti Helynévtár Program; Debrecen
doktorandusz; ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem Nyelvtudományi Doktori Iskola; Budapest
ORCID: https://orcid.org/0000-0003-2333-9448, e-mail: wendl.david@btk.elte.hu

Onomastica 69. (2025)

Főszerkesztő: Halszka Górny. Instytut Języka Polskiego Polskiej Akademii Nauk, Kraków. 466 lap

1. Megemlékezés. Az Onomastica 69. száma a 96 éves korában elhunyt Walter Wenzelre való emlékezéssel kezdődik, aki életművével elsősorban a szorb személy- és helynevek kutatásához járult hozzá monográfiák, tanulmányok, szótárak írásával és névatlaszok készítésével (7–10).

2. Tanulmányok. A tanulmányok rovat első írásában ARTUR GAŁKOWSKI az onimikus (névszemiotikai) tájképet mint a nyelvi tájkép alárendelt fogalmát értelmezi, ugyanakkor kiemeli, hogy az onimikus tájkép gyakran a nyelvi tájkép alapvető építőeleme (11–35). A tézis elméleti alátámasztása mellett sorra megvizsgálja a nyelvi tájképet meghatározó felirattípusokat (közúti jelzőtáblákat, cégéreket, plakátokat, járművek feliratait, emléktáblákat, sírfeliratokat, graffitiket stb.), s az áttekintése valóban megmutatja, hogy a köztéri feliratok jellemzően tartalmaznak valamilyen formában nevet.

Ezt követően OLGA KARPENKO tanulmányát olvashatjuk, amely a zsitomiri és az ovrucsi vár 16. századi összeírásainak a segítségével mutatja be a régió korabeli személynévállományának szerkezeti sajátságait (37–57). Kimutatja, hogy a térségben ebben az időben még jelen voltak az egyrészes nevek (elsősorban a jövevény lakosság használatában),

ám a kétrészes nevek egyre inkább normává váltak, s a nemesség körében a háromrészes névszerkezet is használatos volt. A szerző kiterjedtebb forrásanyagra támaszkodva arra is kísérletet tesz, hogy rekonstruálja a megelőző korszakok személynévállományát a személynevekből keletkezett helynevek segítségével.

Ehhez a vizsgálathoz területileg és az időben is kapcsolódik LESYA YASHCHUK írása (59–72). A szerző az ukrajnai zvjaheli járás 16. század második feléből származó adóösszeírásainak személyneveit elemzi, ám részben más eredményekre jut, mint KARPENKO, ugyanis nála az egyrészes nevek dominanciája sokkal egyértelműbb. A többrészesre tervezett munka első részében a keresztneveknek a szóalkotási módokra fókuszáló tipológiáját olvashatjuk.

MIROSLAV KAZÍK tanulmánya szintén a személynevekhez kapcsolódik, s a szerzőnek a nyugat-szlovákiai Prašník (Prasnikirtvány) faluban végzett kérdőíves és interjús kutatását mutatja be (73–92). A vizsgálat annak a feltárására irányult, hogy a település nőtlen, illetve hajadon lakóit milyen módokon nevezik meg a közösségen belül. Az eredmény szerint noha a hétköznapi személynévhasználat jellemzően a hivatalos névrendszeren alapul, egyéb motivációk is megjelennek benne (pl. ragadványnevek; a hivatalostól eltérő, alternatív családnevek; háznevek használata, vagyis a személyeknek a házukról való megnevezése).

KARINA ZAJĄC-HADUCH a személynevekhez az írói névadás felől közelít (93–109): Vaszilij Makarovics Suksin 20. századi orosz író, színész, filmrendező elbeszéléseinek ragadványneveit elemzi, kiemelve azok jelentőségét a hivatalos nevekkel szemben, majd egy konkrét mű segítségével bemutatja az efféle neveknek a szövegek értelmezésében betöltött szerepét is.

A személyneves rész zárásaként IRENA KAŁUŻYŃSKA kutatásáról olvashatunk, amelynek középpontjában a kínai női nevek egy csoportja áll (111–123). A szerző a Kínai Népköztársaság 1982-es népszámlálása alapján a női nevekben akkor a leggyakrabban előforduló 150 karakter/lexéma közül 17 olyat elemez, amely valamilyen virágot, növényt vagy fát jelöl, s az adatokat összeveti a 2020-as évek első felének névgyakorisági adataival. Eredményei azt mutatják, hogy az efféle szemantikai tartalmat tükröző női nevek népszerűsége az elmúlt 40 évben összességében jelentősen csökkent, amit a szerző többek között a nyílt nemi sztereotípiák elkerülésére való törekvéssel és az uniszex nevek népszerűségének a növekedésével magyaráz.

SERHII YERMOLENKO tanulmánya az eponímia tág értelmezését mutatja be (125–141). A szerző e fogalmat kiterjeszti minden tulajdonnévi eredetű lexémára és frazémára, sőt olyan periferikus eseteket is a fogalom körébe tartozónak tekint, amelyekben az alapszó nem szigorú értelemben vett tulajdonnév. Az írás hangsúlyosan foglalkozik az ún. kettős természetű eponimákkal is, amelyek létrejöttében a tulajdonnévi és közszói háttér egyszerre van jelen.

A kötet helynevekkel foglalkozó részét ZORYANA KUPCHYNSKA tanulmánya nyitja, amelyben a szerző a Polisszjai-alföld Dnyepertől nyugatra fekvő részének a 14. századi forrásokban fellelhető településneveit elemzi etimológiai szempontból, s a vizsgálatok eredményeképpen a névanyagban melléknévi eredetű, csoportnévre visszavezethető és birtokosra utaló kategóriákat különít el (143–161). A nevek kronológiai rétegeinek a vizsgálata és a térképi ábrázolás alapján a szerző arra a következtetésre jut, hogy a térséget a legkorábbi időszaktól szlávok lakták, a birtokosra utaló nevekben megjelenő személynévanyag egyértelmű ukrán jelleget mutat, s az archaikus nevek is elsősorban a régi ukrán központok körzetéhez kapcsolódnak.

A következő tanulmányban BÖLCSKEI ANDREA a Bibliában szereplő helynevek más névrendszerekbe való átkerülésének a motivációs tényezőit tárja fel (163–184). A szerző által bemutatott példák alapján világosan kirajzolódik a névadási mód területi és kronológiai elterjedésének íve, s ezzel összefüggésben a mögötte feltárható motivációs sémák változása is. A középkori magyar királyság településnevei e tekintetben közvetettséget mutatnak: a talált esetekben elsősorban személynévi közvetítéssel történt a bibliai helynév átvétele. Az újabb kori magyar névadásban a bibliai helynevek ezzel szemben a mikrotoponimákban jelennek meg, jellemzőbben már közvetlen átvétellel, melynek motivációja elsődlegesen metaforikus, s olykor ironikus is.

ZENAIDA KARAVDIĆ a bosznia-hercegovinai Visoko város mai mikrotoponimáit vizsgálja (185–203). A nevek szemantikai kategorizációja mellett az írás bemutatja a szóalkotási modelleket és a nyelvjárási sajátságokat. Ez utóbbi kapcsán a szerző fontos felismerésre jut a szakirodalom korábbi megállapításaival szemben: megállapítása szerint nem igaz, hogy Visoko egykor *i*-ző nyelvjárású település volt, a nevekben ugyanis ilyen jegyek nem mutathatók ki, csak *ije*-ző alakokra van példa.

A 2. világháború befejeződésének 80. évfordulója alkalmából ŽANETA DVOŘÁKOVÁ a háborúhoz kapcsolódó csehországi urbanonimákat (városi helyneveket) tekinti át tipológiai szempontból (205–229). A névtípus kapcsán öt szemantikai-motivációs kört különít el, emellett arra is felhívja a figyelmet, hogy ezek a nevek nagyon gyakran nem elszigetelten, hanem a városban együtt, névbokrokat alkotva jelennek meg. Vizsgálataiból az is kiderül, hogy a háborús helynevek nem csupán a háború utáni euforikus hangulat eredményeképpen születtek, hanem – az aktuálisan uralkodó ideológiának megfelelő hangsúlyokkal – azóta is folyamatosan aktív típusnak számítanak a cseh névadásban.

EDYTA GROTEK, MARCIN MICHOŃ és IZABELA OLSZEWSKA tanulmányukban a dialogikus emlékezet fogalmát értelmezik és bővítik ki a névtani nézőpont alapján (231–251). Három, különböző történelmi örökséggel bíró lengyel város (Toruń, Łódź és Varsó) utcaneveinek a vizsgálata alapján arra keresik a választ, hogy az egymással – sokszor valamilyen történelmi trauma következtében – konfliktusban álló emlékezetek milyen módon reprezentálódnak a nevekben. Nagyobb számban Toruń esetében találnak idevonhatónak látszó példákat, ám végül kimutatják, hogy ezek egyike sem valódi konfliktusos események emlékezetét őrzi. A szerzők kiemelik azt is, hogy a dialogikus emlékezet folyamatosan újraértelmeződik az érzelmek és a politikai-ideológiai környezet változásának a hatására.

OLEKSIY GNATIUK és VIKTORIIA ZAPOTOTSKA a posztszovjet időszakban (1991-től napjainkig) bekövetkezett változásokat tekintik át három ukrajnai régió falvainak az utcaneveiben (253–274). Arra az eredményre jutnak, hogy a szakirodalomban elterjedt felfogással szemben bizonyos mértékben a vidéki települések utcanevei is ki vannak téve a politikai-ideológiai hatásoknak, noha a szovjet időszakhoz képest ma már jóval semlegesebbek e tekintetben. Az időbeliség mellett a változás területi elterjedésének az ívét is vizsgálják.

MAŁGORZATA RUTKIEWICZ-HANCZEWSKA a patikacégérekből származó mai lengyel patikaneveket elemzi (275–298). A névtípus területi és kronológiai rétegeinek a feltárása mellett négy nagy szemantikai csoportot is elkülönít (állatnévi, növénynévi, szakrális-mitológiai, valamint a gyógyszerészethez, alkímiához, asztrológiához kapcsolódó nevek), s részletesen bemutatja az egyes típusok névadási motivációját is.

A két világháború közötti időszak lengyel ezoterikus folyóiratainak a tulajdonnévhasználatával foglalkozik KATARZYNA SKOWRONEK írása abból a szempontból, hogy a nevek hogyan sűrítik magukba az eszmei-világnézeti tartalmakat, s milyen szimbolikus funkciót töltenek be (299–322). A vizsgálatból kiderül, hogy a nevek – alacsony gyakoriságuk ellenére – metonimikusan, valamint a különböző hagyományok szintetizálása, a tudományos szövegek utánzása és a temporalizmus révén ténylegesen hordozzák az ezoterizmus ideológiai és kulturális jegyeit.

Szintén a két világháború közötti időszakhoz kapcsolódik EWA MŁYNARCZYK tanulmánya, amely Krakkó korabeli jótékonysági szervezeteinek és intézményeinek az elnevezéseit elemzi strukturális és lexikális-szemantikai szempontból a krematonomasztika ARTUR GAŁKOWSKI által kidolgozott rendszerezésére támaszkodva (323–340). A szerkezeti és tematikus komponensek regisztrálásán túl a szerző arra is rámutat, hogy a nevek a leíró funkció mellett sok esetben expresszív-felhívó funkcióval is bírnak.

MAŁGORZATA DAWIDZIAK-KŁADOCZNA a sásliliomfajták neveivel foglalkozik egy alsószileziai arborétum 4000 fajtából álló gyűjteményének a vizsgálata alapján (341–357). A korpuszban 416 fajta nevében jelennek meg valamilyen módon a lengyel nemzeti vagy regionális motívumok. Ezek elemzése révén a szerző arra a megállapításra jut, hogy noha a fajtanévadás nem intézményesített, mert elsősorban a nemesítők egyéni preferenciáin alapul, mégis hasonló mechanizmusokat követ a kollektív emlékezet reprezentációja és továbbvitele tekintetében, mint például az utcák vagy terek elnevezése.

Végezetül WOJCIECH WŁOSKOWICZ a lengyel névtani szakirodalom terminushasználatának gyakorisági kérdéseit kutatja (359–383). Az Onomastica 2015–2023 között megjelent lengyel nyelvű tanulmányaiból felépített korpusz alapján kimutatja, hogy az *-onim* végződésű, nemzetközi jellegű terminusok és a velük azonos jelentésű lengyel leíró kifejezések használata (pl. *antroponim* vs. *nazwa osobowa*) a vizsgált időszakban már kevert képet mutat, s inkább csak terminuspáronként tapasztalható némi ingadozás a hazai vagy a nemzetközi forma irányába. Egyedül az alapfogalom esetében (*onim* vs. *nazwa własna*) egyértelmű a lengyel forma dominanciája.

3. Névtani kutatások Lengyelországban és a világban. JANA DAVIDOVÁ GLOGAROVÁ, KRISTÝNA KOVÁŘOVÁ és VERONIKA POLÁCHOVÁ a négy legpatinásabb cseh nyelvészeti folyóiratot vizsgálják abból a szempontból, hogy milyen súllyal és témákkal jelenik meg bennük a névtan a 20. század eleje óta (385–405). Az írásból kiderül, hogy az egyes folyóiratok között jelentősebb különbség mutatkozik e tekintetben, ugyanakkor jól kirajzolódik, hogy a cseh névtan az 1960-as évektől önállósodott a nyelvtudományon belül, s az 1990-es évektől kapott egyre nagyobb teret a vizsgált periodikákban.

4. Műhely. BOŻENA HRYNKIEWICZ-ADAMSKICH folytatja egy korábbi tanulmányát, amely a *-ko* képzős egytövű, köszói eredetű személynevekkel foglalkozott, s most a többi *-k-* alapú formánst vizsgálja elsősorban 15–17. századi keleti szláv források alapján. Arra a megállapításra jut, hogy a többi formáns a *-ko*-nál jóval kevesebb személynévben mutatható ki a vizsgált korpuszban (407–429). KLAUDIA GOLON hat koreai városnév lengyel nyelvű adaptációjának a kérdéseit járja körül egyrészt a hivatalos szabályozás, másrészt a tényleges gyakorlat szempontjából (431–448). A történeti és szinkron áttekintésből kiderül, hogy a kettő nem mindig egyezik egymással, ezért a szerző javasolja a standardizációt végző bizottság által jóváhagyott formák használatát.

5. Szemle. A rovatba ezúttal egyetlen írás került: JUSTYNA B. WALKOWIAK MARIUSZ RUTKOWSKI utcanevekkel foglalkozó könyvét ismerteti, s a tartalmi bemutatás, valamint a kritikai észrevételek mellett kiemeli a szerző nyitottságát a modern humán tudományok megközelítésmódja felé (449–455).

6. A tudományos élet krónikája. A kötet végén rövid beszámolót olvashatunk az 5. Cseh Névtani Konferenciáról (Prága, 2025. április 7–10.) (457–460), majd pedig megemlékezést Maria Karpluk születésének 100. évfordulója (461), valamint Kazimierz Rymut születésének 90. évfordulója alkalmából (463).

***

KENYHERCZ RÓBERT
főiskolai docens; Debreceni Református Hittudományi Egyetem, Kölcsey Ferenc Tanítóképzési Intézet, Magyar Nyelvi és Irodalmi Tanszék; Debrecen
ORCID: https://orcid.org/0000-0001-6312-3532, e-mail: kenyhercz.robert@drhe.hu

Acta onomastica 66. (2025)

Főszerkesztő: Pavel Štěpán. Ústav pro jazyk český AV ČR, Praha. 504 lap

2025-ben a cseh folyóiratnak két száma jelent meg; tartalmukat a továbbiakban rovatonként ismertetem. A folyóirat első száma tematikus, a hivatalos helynevek standardizációjával, nyelvjárási sajátosságaival foglalkozik.

1. Tanulmányok. A rovatban lévő 22 tanulmányt névfajták szerint tárgyalom. A helynévi témájú tanulmányok között M. BOHÁČOVÁ a csehországi szőlőtermő területek helyneveit vizsgálja nyelvjárási, morfológiai és helyesírási szempontból (7–22). I. CRLJENKO Zágráb hivatalos és nem hivatalos helyneveit elemzi a névanyag kulturális-társadalmi vonatkozásai alapján (23–46). A szerző rámutat arra, hogy egyes hivatalos helynevek helyett az élőnyelvben a nyelvjárási alakváltozatukat használják. A nem hivatalos névvel rendelkező lakó- és irodaházak megnevezései gyakran metaforikus jellegűek, az épület valamely sajátosságára utalnak. J. DAVID és M. BARTŮNEK a csehországi régiók standard és nem standard megnevezéseivel foglalkoznak korpusznyelvészeti módszerrel (47–62). P. JORDAN a standardizált osztrák helynevek körében ritkán előforduló nyelvjárási jellegzetességeket tárgyalja, s rámutat a köznyelvi névalakok standardizációjának dominanciájára (63–72). V. LÁBUS a cseh élő- és hivatalos nyelvben használatos helynevek kapcsolatrendszeréről, valamint a helynevek standardizációjának gyakorlatáról ír (73–82). V. SHKLIARYK a Lengyelországban élő fehérorosz kisebbség által használatos lengyel–fehérorosz kétnyelvű helynevekről értekezik (83–90). P. ŠTĚPÁN a cseh külterületi helynevekben és utcanevekben előforduló nyelvjárási elemeket vizsgálja, az utcanevek egy részét külterületi helynevekből származtatja (91–101). J. TORT-DONADA a Katalóniában használatos helynevek standardizációs folyamatáról, a helynevekben rejlő nyelvi sokszínűségről értekezik (102–115).